

Kulturdepartementet
Enheten för kultur och kulturmiljö
Diarienummer: Ku2023/01093

2024-03-26

YTTRANDE: KULTURSAMHÄLLET – UTVECKLAD SAMVERKAN MELLAN STAT, REGION OCH KOMMUN, SOU 2023:58

DIK är fackförbundet för alla som arbetar eller studerar inom kultur, kommunikation eller kreativ sektor. DIK är en del av Saco och organiserar fler än 20 000 medlemmar inom arbetsmarknadens alla sektorer.

Sammanfattande kommentarer

DIK vill inledningsvis betona att kultursamverkansmodellen i grund och botten fungerar bra. Modellen är mycket värdefull för den kulturella infrastrukturen och bidrar till att nå de kulturpolitiska målen.

Det största problemet för modellen är en bristande finansiering som har urholkats över tid, inte minst genom att medlen inte längre ska indexeras. DIK beklagar därför att utredningen inte lämnat några förslag om att utöka resurserna i modellen, särskilt mot bakgrund av att utredningen föreslår att modellen ska utökas genom att nya områden och fler aktörer ska involveras.

Förbundet ser också risker med utredningens förslag om att minska styrningen i kultursamverkansmodellen. För att säkra en livskraftig och jämlik kulturverksamhet i hela landet behövs, förutom en stark finansiering, också tydliga uppdrag och uppföljning. Bara så kan vi nå utredningens goda ambitioner om att fler ska få möjlighet att ta del av en större mångfald av kulturyttringar än i dag.

- Det är positivt att kommunerna på ett tydligare sätt ska inkluderas i samverkan och dialog. DIK anser dock att det även i fortsättningen i huvudsak ska vara regionerna som fördelar bidrag. Om kommuner också ska få möjlighet att fördela statsbidrag bör det främst gälla landets allra största kommuner.
- Kraven på regionala kulturplaner har genererat mycket kompetens på lokal nivå. DIK vill varna för att luckra upp kraven på planer och skära allt för kraftigt i administrationen då det kan leda till att den lokala kunskapen och de lokala demokratiska processerna försvagas.
- Förslagen som syftar till att stärka principen om armlängds avstånd till kulturen är allt för vaga. Om krav på "konstnärlig frihet" ska inkluderas i lagen om kultursamverkan behövs stor tydlighet i vad detta innebär men också hårdare krav på att det ska efterlevas.
- DIK motsätter sig förslaget om att statsbidrag ska slås ihop och fördelas i så kallade "kulturpåsar". De riktade bidragen är viktiga för att säkra likvärdigheten i kommunerna, exempelvis kopplat till bibliotek och kulturskola. Om medel inte avsätts specifikt för dessa ändamål finns en risk

att alla kommuner inte kommer leva upp till de grundläggande kraven på biblioteks- och kulturskoleverksamhet.

- Kultursamverkansmodellen bör få ett permanent tillskott på åtminstone 100 miljoner kronor årligen utan utpekade ändamål. Medlen behöver också räknas upp i nivå med löne- och prisutveckling.
- DIK delar utredningens bedömning att det är viktigt att det offentliga skolsystemet kan ge alla elever, oavsett bakgrund, en kvalificerad kulturell orientering. DIK anser att de estetiska och humanistiska ämnena behöver stärkas i grundskolan, via gymnasiet och upp till högskola och universitet, bland annat genom att estetiska ämnen blir obligatoriska på gymnasiet.
- DIK vill också se en permanent statlig resursförstärkning till kulturskolan och att avgiftsfri kulturskola införs. För att säkra likvärdigheten anser DIK att kulturskolan bör lagskyddas och nationella mål för verksamheten införas.

Fördjupade kommentarer

9.1 Ett vidgat system för kultursamverkan

Utredningen föreslår en ny lag om samverkan på kulturområdet som bland annat ska göra det möjligt även för kommuner att fördela statsbidrag, vilket i nuläget endast görs av regionerna. Mycket kultur finns och skapas på kommunal nivå och det är därför positivt att kommunerna på ett tydligare sätt ska inkluderas i lokal samverkan och nationell dialog. DIK vill dock poängtera att det är svårt för alla Sveriges kommuner att ha den upparbetade och aktuella kunskap som behövs för att fördela statsbidrag inom kulturområdet. Därför bör det även i fortsättningen i huvudsak vara regionerna som fördelar bidrag. Om kommuner också ska få möjlighet att fördela statsbidrag anser DIK att det främst bör gälla landets allra största kommuner.

Utredningen vill också minska på den administrativa bördan och ge större frihet till kommuner och regioner, bland annat genom att ta bort den löpande uppföljningen med regionala kulturplaner. Kulturplanerna ska ersättas med "kultursamverkansplaner" som främst ska beskriva vilken verksamhet som genomförs, snarare än mål och visioner. Planen behöver inte vara ett sammanhållet dokument, utan hur och när den ska uppdateras ska vara upp till regionen i dialog med de andra parterna.

DIK har inte fått några signaler om att arbetet med kulturplaner inneburit en onödigt stor eller betungande administration. Snarare har det lett till att mycket kompetens har arbetats upp på lokal nivå. Givetvis kan det finnas processer som kan förenklas, men DIK vill varna för att skära allt för kraftigt i administrationen då det kan leda till att den lokala kunskapen försvagas. De så kallade kultursamverkansplanerna som utredningen i stället föreslår framstår som vaga, och DIK ser en risk att förslagen kan leda till att regionala och kommunala kultursatsningar blir mindre ambitiösa. Det är också otydligt hur den demokratiska processen kring de nya kultursamverkansplanerna ska se ut och huruvida de ska beslutas politiskt eller inte. DIK ser här en risk för att planerna får en betydligt lägre

status, men också att transparensen minskar och att regionernas väl fungerande demokratiska processer för delaktighet och beslut försvagas.

9.2 Villkor för fördelning av statsbidrag

Ett annat förslag är att den nya lagen om samverkan ska innehålla ett villkor om att den "konstnärliga friheten" ska respekteras för att statsbidrag ska kunna fördelas till kulturverksamhet. Med konstnärlig frihet avses att kulturellt skapande och kreativa processer ska fredas från politisk styrning. Den region eller kommun som fördelar bidraget ska avgöra och dokumentera hur det ska ske och välja "lämpliga organisatoriska arrangemang".

Det är bra att utredningen slår fast att verksamheten hos institutioner som arkiv, bibliotek och museer i detta sammanhang ska räkas som "konstnärlig" och att politiska organ eller företrädare inte ska lägga sig i beslut om exempelvis böcker eller konst. DIK anser dock att det hade blivit tydligare om utredningen i stället hade använt sig av det vedertagna begreppet "armlängds avstånd" till kulturen. Dels för att det är ett väl inarbetat begrepp med historisk förankring, dels för att "konstnärlig frihet" främst för tankarna till konstnärligt skapande.

Som förslaget är formulerat lämnas dessutom allt för stort spelrum till kommuner och regioner att själva definiera vad som avses med "konstnärlig frihet" och hur det ska säkerställas. Det finns många exempel på hur politiker kliver över gränsen och lägger sig i kulturens innehåll och både DIK:s och andras utredningar har visat att detta framför allt sker på just kommunal och regional nivå. DIK ser att det ofta finns en okunskap om rollfördelningen och kulturverksamheternas uppdrag. Om krav på "konstnärlig frihet" eller "armlängds avstånd" ska inkluderas i lagen om kultursamverkan behövs stor tydlighet i vad detta innebär men också hårdare krav på att det ska efterlevas. Myndigheten för kulturanalys bör också få i uppdrag att öka kunskapen på området bland huvudmännen.

9.3 En breddad modell med en ny anslagsstruktur

Utredningen presenterar också en idé om att riktade statsbidrag till olika kulturområden (exempelvis bibliotek och kulturskola) på sikt ska slås ihop och fördelas i så kallade "kulturpåsar", och att dessa ska bygga på en större öppenhet för omfördelning mellan områden än i dag. DIK vill här betona att de riktade bidragen är viktiga för att säkra likvärdigheten i kommunerna när det kommer till exempelvis bibliotek och kulturskola. Om medel inte avsätts specifikt för dessa ändamål finns en risk att alla kommuner inte kommer leva upp till de grundläggande kraven på biblioteks- och kulturskoleverksamhet.

För att kommuner och regioner ändå ska ha en frihet att genomföra andra kultursatsningar, och för att säkerställa en tillräcklig grundfinansiering, vill DIK se ett permanent tillskott till kultursamverkansmodellen på åtminstone 100 miljoner kronor årligen utan utpekade ändamål. Medlen behöver också räknas upp i nivå med löne- och prisutveckling.

Att stärka modellen med mer resurser blir särskilt viktigt om man går vidare med utredningens förslag om att bredda de områden som medel ska kunna fördelas till. Utredningen föreslår till exempel att medel från kultursamverkansmodellen ska kunna användas till gestaltad livsmiljö.

DIK ser också en utveckling där kulturverksamheter som bibliotek och museer får fler och fler uppdrag till sig och förväntas bidra till att lösa en mängd samhällsutmaningar, utan att de tillförs mer resurser. Förutom att verksamheterna måste få tillräcklig finansiering vill DIK betona att det inte är kulturens uppgift att nå målen inom andra politikområden. Kulturpolitikens mål är att främja allas möjlighet att delta i kulturlivet. Alla ska få möjlighet till kulturupplevelser, bildning och att utveckla sina skapande förmågor. Att kulturen har goda effekter på andra delar av samhället är sant, men det är inte själva målet med kulturpolitiken.

10.3 Kulturinstitutionen skolan

DIK delar utredningens bedömning att det är viktigt att det offentliga skolsystemet kan ge alla elever, oavsett bakgrund, en kvalificerad kulturell orientering. Det är mycket välkommet att utredningen lyfter fram hur både bemannade skolbibliotek och estetiska ämnen spelar en avgörande roll för elevers lärande och läsande och ger kompetenser som spelar en allt större roll på arbetsmarknaden.

DIK hade här önskat att utredningen vågat lämna skarpa förslag. De estetiska och humanistiska ämnena behöver stärkas i grundskolan, via gymnasiet och upp till högskola och universitet, bland annat genom att estetiska ämnen blir obligatoriska på gymnasiet.

DIK hade också hoppats på tydligare förslag för att nå delaktighetsmålet som säger att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Dessa frågor måste på ett tydligare sätt integreras i kultursamverkansmodellen och kommuner och regioner måste få mer stöd i hur de kan nå ut till underrepresenterade grupper och vilken typ av aktiviteter och arbetssätt som kan engagera. Förslagsvis kan Myndigheten för kulturanalys som har upparbetad kunskap på området ge detta stöd. En viktig nyckel är att exempelvis bibliotek, studieförbund och andra ideella organisationer som redan idag gör många viktiga delaktighetsinsatser inkluderas i arbetet.

Även kulturskolan spelar en avgörande roll för att alla barn och unga ska få tillgång till kultur men tillgång, verksamhet och deltagaravgifter varierar kraftigt runt om i landet. För att säkra likvärdigheten anser DIK att kulturskolan bör lagskyddas och nationella mål för verksamheten införas. DIK vill också se en permanent statlig resursförstärkning till kulturskolan och att avgiftsfri kulturskola införs.

För att kunna erbjuda ett brett kulturutbud som fler kan nås av och spegla sig i behöver också mångfalden bland de som arbetar och verkar i kultursektorn öka. Arbetsgivare behöver ha konkreta strategier för att rekrytera fler ur underrepresenterade grupper och de statliga kulturinstitutionerna bör få tydliga uppdrag att öka representationen. Dessutom måste högskolan få tydligare krav på sig och mer resurser för att arbeta med breddad rekrytering och minska snedrekryteringen till de konstnärliga och kulturinriktade utbildningarna.

Anna Troberg, förbundsordförande, DIK

Johanna Alm Dahlin, utredningsansvarig, DIK